

Napsal Boris Ejchenbaum

(E*forum, 05. 09. 2012)

*V roce 1929, v době – vynuceného, ale i samovolného – dohasínání formalismu a hledání nových východisek literárněvědného uvažování, vydal **Boris Ejchenbaum** (1886–1959) svou sedmou knihu. Nazval ji **Můj zápisník** a propůjčil jí formu časopisu tvořeného několika rubrikami. Kromě odborných (literárněhistorické, teoretické a kritické) ji tvoří – a současně otevírá – část beletrizující. V ní vzpomíná na své dětství a mládí, hlavní osu vyprávění ale tvoří jeho cesta k literatuře. Životopisná data i další fakta vnější skutečnosti se podílejí na tvorbě příběhu zrání, jakési legendy o utváření osobnosti literárního vědce. Ústředním hrdinou však vlastně není pisatel, ale sama literatura a její reflexe. Boris Ejchenbaum zanechal na poli bádání o literatuře výraznou stopu, která je dodnes inspirativní. Průřez jeho tvorbou připravuje k vydání nakladatelství Triáda.*

Petrohradská univerzita je prodloužený Něvský prospekt. Hlavní je tu chodba – uzavřený prospekt vedoucí do hlubin Vasiljevského ostrova. Celý ostrov tvoří systém rovnoběžných a kolmých prospektů. Obyvatelstvo zde žije podle zákonů deskriptivní geometrie. Podle stejných zákonů se pohybují tramvaje. Jenom na nábřeží – právě u univerzity – vytvářejí koleje nečekaný a nepochopitelný ohyb. Ten způsobuje trhnutí, díky němuž dokonce i spící cestující snadno uhodnou, že jsou u univerzity.

Chodba hučí společenskými i všednodenními tématy. Spousta světla a spousta lidí. Věda je uzamčena v tmavých posluchárnách, které se – jako domy na ulici – táhnou po jedné straně chodby. Za chodbou je děsivě. Skrze špinavá okna, pokrytá prachem petrovských dob, jsou vidět černé větve stromů. Starobylé nebe – rovněž z petrovských dob – stejného odstínu jako šedožlutý strop. Věda je vyznačena katedrou a řadou lavic.

Ano, jsem ve starém Petrohradě, v centru petrohradského státu. Zde burácel a rozkazoval „Otec vlasti“. Univerzita pod jeho systém nepadala, proto potřeboval budovu dvanácti kolegií. Byla postavena stejně jednoduše, rychle a přímočaře jako celý stát. A jako s celým státem to s ní nedopadlo tak, jak by mělo – obrátila se k Něvě úzkou boční stěnou se čtyřmi okny. Život kladl odpor, kde a jak mohl. Úředníci s důkladně oholenými bradami ve dne provolávali imperátorovi „vivat“, v noci ale odkládali vousy pod polštář a probouzeli se celí zpocení děsivými státníckými nočními můrami. [...]

V budově petrohradské univerzity jsem byl svědkem stejné bitvy, která probíhala v budově dvanácti kolegií. Přestože profesori i studenti nosili se zarytostí vousy, pokračoval zde tíž starobylý boj dvou kultur: slovansko-ruské a románsko-germánské.

Tak se nazývala i dvě zneprátená oddělení historicko-filologické fakulty. První z kultur se zakládala na církevněslovanském jazyce a na dílech staré ruské literatury, druhá spočívala na provensálských trubadúrech, německých minnesängrech a posvátném jméně Dantově.

Umístěny byly na dvou opačných koncích chodby: v 11. posluchárně dlelo slavjanofilství, ve 4. západnictví. Mezi nimi, v neutrální oblasti, našla útočiště filozofie, historie a antika. Z druhého břehu trochu ironicky a trochu výhružně ukazoval prstem Petr – částečně na západ, částečně na univerzitu a částečně na mě.

Slovansko-ruská kultura mi k srdci nepřirostla. Ani Slovo o pluku Igorově mě tehdy neoslovilo – byla to pro mě pořád ta voroněžská „gymnaziální“ literatura. Já už jsem ale na Voroněž zapomínal a nechtěl se k ní vracet. Ve 4. třídě jsme se Slovo učili nazpaměť a vydatně se bavili jeho první větou: „Ne lepo li nám bylo by bratří, počítí starými slovy trudných pověstí o pluku Igorově.“

Ano, ne lepo. Nenacházel jsem v sobě k slavjanofilství žádnou náklonnost. Nenadchla mě ani přednáška akademika Šachmatova o osudu písmene „jať“ – pohlcoval mě ještě můj vlastní osud. Byl tmavý, žlutý říjnový den. Maličký pán vzrušeným a tichým hlasem popisoval změny hlásek a uváděl příklady z letopisů. Na jazykovědu mě má minulost nepřipravila a budoucnost mi byla nejasná. Odešel jsem rozladěný. Po mnoha letech jsem za Alexejem Alexandrovičem Šachmatovem přišel s prací o melodice verše, která se opírala o německou vědu. Tehdy jsem pochopil, že slovansko-ruská kultura má různé podoby.

Osud mě pronásledoval. Opět jsem se toulal – ne po ulicích, ale po univerzitní chodbě. A tak, aniž bych vyšel ven, jsem se najednou dostal do Evropy – tj. do 4. posluchárny. Ocítl jsem se v atmosféře německého romantismu, provensálské lyriky, starofrancouzského eposu, Dantovy Božské komedie. Mé hledání bylo u konce. Ne nadarmo mi Petr ukazoval prstem. [...]

Cesty po Evropě a procházky po chodbě petrohradské univerzity skončily. Její uzavřený prospekt jsem opustil a vyšel na otevřený prospekt života, nechráněného před deštěm, zimou ani větrem.

Přeložila Hana Kosáková

www.ipsl.cz